

Валерія Шевчука. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2023. № 92. С. 57–63.

2. Вишнеvsька Г. Військова лексика у мові сучасного художнього твору: функціональний аспект. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мовознавство*. 2019. № 1 (31). С. 24–29.

3. Вільчинський О. Останній герой: повість. Львів: ЛА «Піраміда», 2004. 136 с.

4. Вільчинський О. У степу під Авдіївкою: роман. Тернопіль: Видавництво «Богдан», 2025. 208 с.

5. Губарева Г. А., Калашник Ю. І. Парцеляція в мові есеїв Тараса Прохаська: стилістико-синтаксичні особливості (на матеріалі збірки «Бурчак»). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 35 (74). № 4. Т. 1. С. 25–30.

6. Калашник Ю. І., Трифонов Р. А. Питальні речення як засіб діалогізації в науково-популярних текстах Максима Кідрука: типи і функції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2025. № 73. С. 69–72.

7. Марковська М. В. Топонімний простір у романі У степу під Авдіївкою О. Вільчинського. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди*. 2025. Вип. 63. С. 185–195.

8. Межов О. Г., Межова О. В. Парцеляція багатокomпонентних складних речень у художньому мовленні Володимира Лиса. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2023. Вип. 59. Т. 2. С. 112–116.

9. Штонь О. П., Стаднік А. Р. Лінгвостилістичні маркери розмовності в художній оповіді Олександра Вільчинського. *Південний архів*. 2022. Вип. ХСІ. С. 6–13.

Світлана Шабат-Савка,
доктор філологічних наук, професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

СИНТАКСИЧНІ ІДЕЇ ВАСИЛЯ СІМОВИЧА В КОНТЕКСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА

У вітчизняній лінгвістиці XXI ст. особливої ваги набуває комунікативно-прагматичний підхід до аналізу синтаксичних явищ, що передбачає інтеграцію структурно-граматичного, функційного та дискурсивного рівнів опису мови. За такого підходу мову інтерпретують як універсальний інструмент людської взаємодії, когнітивно та прагматично детерміновану систему, що слугує реалізації інтенцій мовця, актуалізації змісту висловлення, досягненню перлокутивного ефекту комунікації. Саме в безпосередньому процесі спілкування синтаксичні структури набувають функційної повноти, вербалізуючи мовленнєві наміри й регулюючи інтеракцію. З огляду на це постає потреба звернутися до спадщини українських мовознавців, у працях яких закладено концептуальні передумови сучасних лінгвопрагматичних і дискурсивних інтерпретацій синтаксису. До таких учених належить Василь Сімович, науковий доробок якого виявляє важливий етап формування української граматичної традиції і репрезентований у фундаментальних працях – «Практичній граматиці української мови» (1918) і «Граматиці української мови для самонавчання та в допомогу шкільній науці» (1921). Напрацювання видатного філолога привертають увагу дослідників послідовністю концептуальних підходів, широтою проблематики та прагненням осмислити мовні явища у взаємозв'язку із функціонуванням мови в реальному комунікативному середовищі. Крізь призму часу ідеї вченого зберігають актуальність, вони сприяють поглибленню уявлень про синтаксис як динамічну систему, тісно пов'язану з когнітивними та прагматичними механізмами породження і сприйняття мовлення.

Лінгвістична спадщина Василя Сімовича, що має непересічну наукову вартість для української філології, охоплює різні галузі мовознавства – фонетику, лексикологію, словотвір, граматику, пунктуацію. Водночас чільне місце у граматичних студіях вченого посідають актуальні питання синтаксичної

теорії, зокрема інтерпретація речення як базової одиниці синтаксису не лише у формально-граматичному, а й у комунікативно-дискурсивному вимірі. Науковець фактично витлумачує речення як висловлення – комунікативно детерміновану одиницю, яка реалізує прагматичні настанови мовця, відображає його інтенції та бере участь у структурній організації мовленнєвого акту, що увиразнює очевидний комунікативно-прагматичний вектор у дослідженнях відомого мовознавця.

Важливим компонентом синтаксичної концепції В. Сімовича слугує класифікація речень за змістом, яка передбачає поділ їх на оповідні, запитові, приказові та бажальні. Як стверджує мовознавець, «у кожному реченні є свій зміст: щось оповідаєть ся – оповідні; містить ся запит – запитові, або просто питання; висказуємо приказ – приказові; виявляють бажання – бажальні» [1, с. 272–273]. За сутнісними ознаками це одна з перших реченнєвих класифікацій (подібна диференціація «гадок» представлена в граматичних студіях С. Смаль-Стоцького та Ф. Гартнера [2, с. 104–105]) за ілокутивним (інтенційним) спрямуванням, що корелює із сучасними підходами до типології речень за метою висловлювання і комунікативною настановою на розповідні, питальні, спонукальні та оптативні конструкції (див. праці О. Мельничука, П. Дудика, І. Вихованця, М. Мірченка, М. Степаненка, К. Шульжука та ін.). Синтаксична концепція В. Сімовича створила надійне підґрунтя для інтерпретації речення як маркера комунікативно-модальних інтенцій розповідності, запиту, спонукання та оптативності, що вербалізуються в тих або тих дискурсивно-жанрових формах української мови.

Учений розмежовує притакливі й заперечні речення, «відповідно до того, чи те, що в них балакаєть ся, правда, чи ні, чи те, що ними висказуєть ся, справді так дієть ся, чи ні» [2, с.273], які в контексті реалізації предикативності відповідають сучасному поділу на стверджувальні та заперечні конструкції. В. Сімович аналізує категорію переповідності, зауважуючи, що «переповідаючи чиюсь розмову або передаючи те, що хтось балакає чи питає, ми можемо це робити так, що дослівно такими ж самими словами наводимо ту чужу мову»; «Але чужу мову

можна переповідати й (...) недослівно, так, що той, що оповідає, є немов посередником між тим, хто балакав і тим, хто слухає» [1, с. 325–327]. Такий підхід засвідчує прагнення вченого врахувати логіко-семантичні та комунікативно-прагматичні характеристики висловлення, інтенційні потреби мовця, розмежувати пряму та непряму мову, що відповідає новітнім уявленням про поліваріантність інтенційно-дискурсивної парадигми мовлення. Ті або ті наукові спостереження Василя Сімовича щодо синтаксичної будови речення доповнюють правила постановки розділових знаків, пор.: «У зложеному реченні поодинокі думки відділюють ся від себе запинками. Але якщо думки не дуже вяжуть ся, то можна ставити й між реченнями середник (;)» [1, с. 275].

Ідеї Василя Сімовича мали помітний вплив на подальший розвиток української синтаксичної науки. Питання поділу речень за змістом, виокремлення безпідметових, пропускових (еліптичних), стягнених конструкцій, простих і зложених речень, періодів були по-різному репрезентовані в працях українських мовознавців першої половини ХХ ст. (Є. Тимченка, О. Курило, М. Сулими, О. Синявського, С. Смеречинського), а згодом отримали нове осмислення в межах функційної граматики, комунікативного синтаксису та дискурсології в дослідженнях А. Загнітка, М. Мірченка, Н. Гуйванюк, Н. Кондратенко, С. Шабат-Савки та ін. У новітніх граматичних студіях класифікацію речень за метою висловлювання доповнює аналіз комунікативних інтенцій мовця, прагматичних параметрів дискурсу, комунікативних стратегій і тактик, що актуалізує аналіз синтаксичних одиниць крізь призму інтенційності, сугестивності та жанрово-дискурсивної специфіки мовлення. А отже, наукова спадщина Василя Сімовича постає важливим етапом розвитку вітчизняної синтаксичної думки й важливим підґрунтям для сучасних антропоцентричних, функційно-дискурсивних інтерпретацій граматичної системи української мови.

Список використаної літератури

1. Сімович В. Практична граMATика української мови. Раштат: Український рух, 1918. 368 с.

2. Смаль-Стоцький С., Гартнер Ф. Граматика руської мови. Відень, 1914. 202 с.

Наталія Шатілова,
кандидат філологічних наук, доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ЗНАКИ ПУНКТУАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПРАЦЯХ ВАСИЛЯ СІМОВИЧА

Славетне ім'я Василя Сімовича – непересічної особистості в історії української лінгвістики, видатного вченого й педагога, громадського і культурного діяча, невтомного борця за чистоту й правильність української мови – увійшло до когорти видатних науковців ХХ ст. й, безперечно, «гідне продовжити ряд таких визнаних сьогодні українських мовознавців, як А. Кримський, В. Ганцов, Є. Тимченко, О. Синявський та ін.» [6, с. 58].

На ниві українського мовознавства В. Сімович працював плідно й сумлінно, адже «нема такої галузі української філологічної науки, куди б не заглянуло пильне око великого патріота української культури, – усюди він порядкує, дає свої поради, дбає про чистоту й непорушність національних основ рідної культури» [3, с. 7]. Окремі аспекти мовознавчого доробку видатного вченого в царині фонетики, лексикології, діалектології, ономастики, словотвору, граматики, правопису, культури мови, стилістики, історії української мови, лінгводидактики перебували в колі наукових зацікавлень багатьох науковців, з-поміж них О. Горбач, Н. Гуйванюк, Й. Дзендзелівський, І. Козелко, П. Ковалів, Ф. Погребенник, Л. Ткач, Ю. Шевельов, Н. Яценко та ін. Ми поставили собі за мету простежити термінологію пунктуаційних знаків на основі аналізу навчальних посібників і підручників, що їх підготував В. Сімович з метою «знайомити читачів із найважливішими *законами української мови*» [4, с. 4].

У праці «Коротенька українська правопись» (1917 р.) в окремому розділі під назвою «Перепинення» В. Сімович подає правила уживання розділових знаків – «знаків перепинення», що ними «відділюємо для ліпшого розуміння поодинокі речення, а часом і слова» [5, с. 15]. Тут коротко описано функції й подано в